

inclosa en el programa dels EUC i també el penúltim any del curs de filologia catalana» (p. 167), i «El curs 1980-1981 és el darrer del qual consten fitxes d'inscripció a l'arxiu de l'IEC» (p. 168).

Com a característica de l'ensenyament en aquest període, assenyalarem que «Els EUC evitaren la degradació per massificació que amenaçava [llavors] la universitat oficial. El nombre d'alumnes era reduït, però el contacte entre professors i deixebles durava anys després d'haver deixat aquests els EUC i, per tant, la seva influència continuava molt més que a la universitat oficial» (p. 169). Per part nostra remarcarem que d'acord amb l'afany de precisió d'aquesta obra, hi figura la llista de tots els alumnes que hi assistiren i que figuren als documents conservats.

En el capítol següent i darrer, sota l'epígraf «Els cursos de cultura catalana per a estudiants estrangers» es descriu amb la mateixa precisió els que es van realitzar des de l'estiu de 1961 fins a l'any 1985, «que duraven tres setmanes, [i que] van ser una eficient empresa de projecció exterior de la cultura» (p. 178), impulsats sobretot per Ramon Aramon i Serra, pels quals, com ha dit Josep Massot «han passat gairebé tots els catalanòfils que avui s'agrupen a les associacions que arreu del món promouen la cultura catalana» (p. 178).

Aquest és el final gloriós dels EUC, esperem que les universitats catalanes assoleixin plenament llur herència en tots els aspectes i que no entrin en decadència de manera que calgui recrear-los de nou.

Tanquen el llibre uns annexos, el primer amb la llista de professors que inclou la matèria impartida i el període docent; el segon la relació de revistes dels EUC; i el tercer vint-i-nou fotografies de professors, més l'«Índex de noms».

Com a conclusió, podem dir que aquest és un llibre excel·lent, tant pel que fa a la informació de base com a la interpretació dins el context historicocultural de cada període. El treball és enorme però una institució tan transcendental per a la cultura catalana com foren els EUC se'l mereix.

Josep MORAN
Institut d'Estudis Catalans

BARCELÓ, Carme (2011): *Àrab i català. Contactes i contrastos*. València; Barcelona: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana; Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 328 p.

L'autora d'aquest llibre és catedràtica d'àrab de la Universitat de València i precisament a la situació del País Valencià és dedicat principalment el treball present. Hi ha reunit i reelaborat els treballs de molts anys d'activitat en la matèria. Dues són les parts del llibre. La primera tracta dels contactes de l'àrab amb la llengua dels cristians del territori, i la segona, de caràcter sociolingüístic, és dedicada als contrastes entre els parlants i els repobladors cristians del regne per tal d'escatir l'embolicat afer del suposat mossàrab.

Una cosa roman clara des del començament del llibre: els cristians a poc a poc es van sotmetre a la cultura i la llengua àrabs. Sense negar que hi pogués haver alguns nuclis cristians, és un fet que foren completament arabitzats. Això vol dir «mossàrab», un mot que ha estat interpretat malintencionadament tant de temps. En realitat, significa 'arabitzat', sense ésser àrab, que havia assimilat l'idioma i la cultura dels àrabs. I això va passar tant amb les poblacions mudèjars com després amb les morisques. Sovint he dit i he escrit que quan el rei Jaume entrà a València no hi va trobar ni un parlant de la llengua romànica que degué succeir al llatí visigòtic del poble. Potser parlaven romanç alguns mercaders procedents del nord que vivien apartats i s'allotjaven en alfòndecs.

Amb les invasions almoràvides i almohades la possible minoria romànica desapareix. La professora Barceló deixa aquest fet ben establert (p. 21 i passim). Els reconquistadors del segle XIII per entendre's amb la població havien de recórrer a torsimanys, que en un principi solien ésser jueus que sabien l'algaravia (llengua àrab culta) o l'algèmia (llengua àrab vulgar del poble). L'àrab regna a València entre cristians (p. 28-30) i això contrasta amb la situació d'altres regnes cristians (p. 41-44). El procés de canvi lingüístic s'inicia vers el segle XI, i al segle XIII l'arabització era total. Quan, per exemple, Jaume I és

a Peníscola tractant de la rendició de la vila i escriu en la *Crònica* els termes de la conversa el que fa és transcriure les paraules de l'interpret, que era aragonès, i no pas les dels pobladors. Totes les cabòries sobre bilingüisme i resistència de la població cristiana són això: cabòries. Simonet, que va ésser el primer a aplicar la denominació de mossarabismes a les suposades romanalles del parlar romànic, va fer un bon embolic amb el seu *Glosario*. Hi recull, sí, termes estranys i llatins de tractats tècnics, farmacèutics, botànics, etc., però es tracta de mots que ja s'havien introduït en l'àrab anteriorment, sovint en Orient o en el nord d'Àfrica, que eren dins de la cultura àrab, com els noms dels mesos o alguns altres com *form* o *panís*, etc. (p. 50-51). També s'hi troben designacions d'institucions civils desconegudes pels musulmans, *comte*, *cort*, *notari* (p. 50) o d'institucions eclesiàstiques *capellà*, *cardenal*... i vocabulari administratiu i econòmic: *barxella*, *peita*, *protocol* (p. 52). També cal dir que molts d'aquests mots entren en l'àrab valencià vers la meitat del segle XVI (després de 1525 amb la desfeta de les Germanies) quan designen objectes i institucions desconegudes pels moriscos.

L'autora passa també a estudiar els anomenats arabismes (70 ss.) i planteja un seguit de pressupòsits a llur ús. Datació, durada i àmbits de vigència, falsa inclusió entre els arabismes de termes d'altres orígens (grec, persa, etc.). Un altre aspecte examinat per l'autora és el dels arabismes en el *Llibre dels feyts* del rei Jaume, obra a la qual atorga una gran importància. Alguns termes del llibre són aclarits i es desfan errors, per exemple en *alcald*, *real* o *marjal*, antigament *almarge* (p. 86-87) [als *Furs de València* també apareix la forma *almargals*, IX-XII-16; cf. nota]. Tot el que és dit sobre intercanvis arabigo-catalans o l'aportació d'arabismes desconeguts de València resulta d'un interès gran. Un capítol és dedicat a l'historiador Escolano (ca. 1610) i els seus pretesos coneixements de l'àrab, que resulten falsos (p. 119-128).

Barceló dedica la segona part de l'obra al que anomena *Contrastos*, i és un estudi de la fallàcia del mossàrab. Després d'una anàlisi tan completa i contundent, serà difícil que encara se segueixi amb la coneguda falla. Una llengua romànica conservada a partir de l'heretatge visigòtic no es va donar, hi hagué un canvi total de codi en favor de l'àrab. Resulta difícil d'explicar com es va produir, però és un fet. Fins al començament del segle XVII els moriscos i sobretot les dones no sabien el català (ara l'alge-mia) i els calia un interpret.

Una conseqüència de l'estudi del pretès mossarabisme és el capítol final d'aquesta segona part, dedicada a analitzar el mossàrab en l'obra de Joan Coromines. Amb respecte i delicadesa desfà les explicacions mossaràbiques del savi etimologista en els seus diccionaris [no hi tracta de l'*Onomasticon*, on la mossarabomania encara és major].

La darrera part de l'obra és dedicada a criticar els llibres de dos pseudosavis defensors del valencià independent del català, treball que l'autora ha considerat amb raó un deure seu per desfer malentesos.

En resum, el llibre que ací anunciem és una valuosíssima i definitiva contribució que els especialistes apreciaran i que ajudarà qualsevol persona culta a aclarir aspectes que s'han embolicat més del compte. La professora Carme Barceló mereix tots els elogis.

Germà COLÓN DOMÈNECH
Universitat de Basilea
Institut d'Estudis Catalans

BOIX-FUSTER, Emili / TORRENS GUERRINI, Rosa M. (ed.) (2011): *Les llengües al sofà. El plurilingüisme familiar als països de llengua catalana*. Lleida: Pagès editors, p. 283.

Les llengües al sofà és, sens dubte, un títol enigmàtic si no fos pel subtítol que l'acompanya: *El plurilingüisme familiar als països de llengua catalana*.¹ Efectivament, el subtítol ens aclareix que el

1. Això només es percep en la coberta del llibre, que diferencia títol i subtítol amb la grandària del tipus de lletra.